

Fuad Köprülü'nün Son Siyasi Denemesi: Yeni Demokrat Parti

Serkan Kekevi ^a Ahmet Coşkun Tekin ^b

Araştırma Makalesi

^a Sorumlu Yazar,

Doç. Dr., Düzce Üniversitesi,

Düzce/TÜRKİYE

serkankekevi@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6805-9821

^b Dr., Düzce/TÜRKİYE

acoskuntekin@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1589-7714

Geliş: 15 Mayıs 2025

Kabul: 16 Ekim 2025

Online Yayın: 31 Ocak 2026

Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate ile taranmıştır.

ÖZ

27 Mayıs 1960 darbesiyle Demokrat Parti'nin (DP) iktidarı sona ermiş, ardından DP'nin kapatılması ve üyelerinin yargılanması, ülkede derin bir siyasi boşluk yaratmıştır. Siyasi yasakların kaldırılmasının ardından Türk siyaseti adeta yeni parti kurma yarışına sahne olmuştur. Adında "demokrat" belirteci bulunan partiler kurulmuş ya da kurulmaya çalışılmıştır. Burada amacın DP'nin siyasi mirasını devralmak olduğu aşikardır. Eski DP'li Fuad Köprülü de demokrat adını kullanma hakkının kendisine ait olduğunu belirterek, 18 Aralık 1961'de Yeni Demokrat Parti'yi (YDP) kurmuştur. YDP, DP'nin eski seçmenlerini bir araya getirmeyi ve siyasi bir alternatif oluşturmayı hedefleyerek bir nevi kapatılan DP'nin devamı olarak faaliyetlerine başlamıştır. Ancak, partinin kuruluşunda karşılaşılan teşkilatlanma eksiklikleri, net bir vizyon oluşturamama ve dönemin baskıcı atmosferi, YDP'nin etkili bir yapıya dönüşmesini engellemiştir. YDP, karşılaştığı bürokratik zorluklar ve beklenen kamuoyu ilgisini görememesi nedeniyle başarılı olamamış ve 1965 yılında kapanmıştır. Bu çalışmada Fuad Köprülü'nün siyasi hayatının iddialı son denemesi YDP incelenmiştir. YDP'nin Türk siyasi hayatındaki yeri, parti programı ve dönemin basın kaynakları incelenerek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs 1960 Darbesi, Yeni Demokrat Parti, Fuad Köprülü, Türk Siyasal Yaşamı, Siyasi Mücadele

Fuad Köprülü's Last Political Endeavor: The New Democrat Party

Research Article

^a Corresponding Author,

Assoc. Prof. Dr., Düzce

University, Düzce/TÜRKİYE

serkankekevi@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6805-9821

^b Dr., Düzce/TÜRKİYE

acoskuntekin@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1589-7714

Received: 15 May 2025

Accepted: 16 October 2025

Published Online: 31 February 2026

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the preview process and before publication.

Copyright

This work is licensed under

Creative Commons Attribution

4.0 (CC BY-NC 4.0)

International License

Atıf - Cite:

Kekevi, Serkan, ve Ahmet Coşkun Tekin. "Fuad Köprülü'nün Son Siyasi Denemesi: Yeni Demokrat Parti." *History Studies* 18, no. 1 (2025): 47-68.

ABSTRACT

The coup d'état of 27 May 1960 ended the rule of the Democrat Party (DP), leading to its dissolution and the prosecution of its members, which created a profound political vacuum in Türkiye. Following the lifting of political bans, Turkish politics witnessed an intense race to establish new parties. Several parties bearing the 'democrat' label in their names were founded or attempted to be. It is evident that the primary aim was to inherit the DP's political legacy. Among these initiatives, former DP member Fuad Köprülü asserted his exclusive right to use the 'democrat' label and established the New Democrat Party (Yeni Demokrat Parti, YDP) on 18 December 1961. The YDP sought to consolidate the DP's former electorate and to position itself as a political alternative, effectively presenting itself as the continuation of the disbanded party. However, organizational shortcomings in its formation, the inability to articulate a clear vision, and the oppressive political climate of the period prevented the YDP from evolving into an effective political force. The party was ultimately dissolved in 1965, hindered by bureaucratic obstacles and the lack of anticipated public support. This article examines the YDP as Fuad Köprülü's last and most ambitious political project. The place of the YDP in Turkish political life has been assessed through an examination of its party program and contemporary press sources.

Keywords: 27 May 1960 Coup, New Democratic Party, Fuad Köprülü, Turkish Political Life, Political Struggle

Funding: The author has reported that this study received no financial support.

Conflicts of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest.

Peer Review: External, double-blind

AI Declaration: The author declares that any of AI tools has not been used for this study.

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör hakemlik.

Yapay Zekâ Beyanı: Herhangi bir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

Giriş

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen askeri darbe, Demokrat Parti (DP) iktidarına son vermiştir. Darbenin hemen ardından DP kapatılmış, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) feshedilmiş ve bütün siyasi faaliyetler yasaklanmıştır. Bu gelişmeler, ülkede derin bir siyasi boşluk ve belirsizlik yaratmıştır.¹ Darbenin peşine çıkarılan kanunla, siyasi partilerin ocak ve bucak teşkilatları dağıtılmıştır. Siyasi hayat, İçişleri Bakanlığı'nın sıkı denetimi altına alınmış ve bütün siyasi etkinlikler yasaklanmıştır. Ancak zamanla bu katı yasaklar yumuşamaya başlamıştır.² Özellikle Kurucu Meclis'in faaliyete geçmesinin ardından siyasi faaliyetlere kademeli olarak izin verilmiştir. 7 Ocak 1961 tarihinde, Milli Birlik Komitesi (MBK) ve hükümetin aldığı karar ile siyasi faaliyetleri durduran üç (3) numaralı tebliğin yürürlükten kaldırılacağı açıklanmıştır.³ Bu karar doğrultusunda, 13 Ocak 1961 itibarıyla İçişleri Bakanlığı siyasi faaliyetlerin kısmen serbest bırakıldığını duyurmuş ve böylece yeni siyasi partilerin kurulmasının önü açılmıştır.⁴

Yaklaşık dört milyon üyeye sahip DP'nin on yıl süren iktidarının etkisi göz önüne alındığında, doğan siyasi boşluk, Türk siyasetinde köklü bir dönüşümün başlangıcı da olmuştur. Şubat 1961'de siyasi partilerin yeniden kurulmasına ve faaliyet göstermesine izin verilmiş; aynı yıl içinde yeni Anayasa halkoylamasına sunularak kabul edilmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye'de çok partili demokrasinin kurumsallaşması açısından sürecin devam ettiğini göstermektedir. Bu süreçle birlikte, DP'nin mirasını sahiplenmek ve eski yönetimin ideolojisini devam ettirmek amacıyla yeni parti kurma girişimleri hız kazanmıştır.⁵

Bu dönemde kurulan bazı partiler, doğrudan DP kısaltmasını çağrıştıran isimlerle ortaya çıkmış; "Demokrat" kelimesini ya da "DP" kısaltmasını kullanarak, geçmiş iktidarın halk nezdindeki meşruiyetini devralma maksadı gütmüşlerdir. Ancak bu girişimler, 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında iktidara gelen askerî yönetimin çeşitli engellemeleriyle karşılaşmış ve anılan siyasi partilerin pek çoğu siyasi baskılara maruz kalmıştır.

Makalede, öncelikle bu isimlerle kurulan partiler tespit edilmiş; ardından söz konusu partilerin faaliyetleri ile askerî yönetimin bu oluşumlara karşı tutumu değerlendirilmiştir. Çalışmanın odağını, 1946'da DP'nin kurucularından ve ilk döneminin en önemli aktörlerinden olan Fuad Köprülü'nün öncülüğünde 1961 yılında teşekkül eden Yeni Demokrat Parti (YDP) oluşturmaktadır. YDP, yalnızca bir parti kurma girişimi değil; aynı zamanda 1960'lı yılların Türkiye'deki siyasi atmosferin, darbe sonrası yeniden şekillenen siyasal yapının ve askerî otoritenin siyasal hayata bakışının anlaşılması açısından dikkate değer bir örnektir. Fuad Köprülü'nün akademik ve siyasi kariyeri üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak yapılan çalışmaların büyük kısmı, bilhassa Köprülü'nün en etkin olduğu dönem olan 27 Mayıs 1960 öncesine yoğunlaşmıştır. Bu durumun temel nedenlerinden biri, Köprülü'nün siyasi etkisinin

¹ *Cumhuriyet* (28 Mayıs 1960), 1. Aziz Kılıç, "27 Mayıs 1960 Darbesine Meşruiyet Kazandırma Çabaları," *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 10, no. 3 (2020): 959. Betül Tekinsoy, "Türk Basınında 12 Mart Muhtırası", (Ankara: Berikan Yayınevi, 2025) 19.

² *Cumhuriyet* (21 Ocak 1961), 1.

³ *Milliyet* (26 Aralık 1960), 1.

⁴ *Cumhuriyet* (14 Ocak 1961), 1.

⁵ Yaşar Ertürk, "27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi, Darbe Sürecinde Silahlı Kuvvetler İçindeki Bölünme ve Rekabet," *Türk Dünyası Araştırmaları* 134, no. 264 (2023): 26; Hüseyin Çavuşoğlu, "Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme," *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12, no. 22 (2009): 166; Mahmut Yalçın Söğütü, *Siyasi Parti Özgürlüğü* (yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006) 39.

büyük ölçüde bu dönemde görülmesidir. Buna karşılık, 27 Mayıs sonrasındaki süreçte Köprülü'nün siyasi faaliyetlerine dair yeterince kapsamlı çalışma bulunmamaktadır. Özellikle YDP üzerine yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu nedenle çalışmada, YDP'nin kuruluş süreci, parti programı, faaliyetleri, kısa süren siyasi ömrü ve başarısızlık nedenleri detaylı biçimde ele alınmıştır. DP'de siyaset yaptığı dönemde parti politikalarını eleştiren ve nihayetinde DP'den ayrılan bir ismin, DP'nin devamı niteliğinde bir parti kurma kararının arkasındaki nedenler incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken öncelikle dönemin yazılı basın kaynaklarına ve YDP'nin parti programına başvurulmuştur. Gazetelerde çıkan haberler, Köprülü ile yapılan röportajlar ve yorumlar üzerinden partinin kamuoyundaki görünürlüğü ve tartışmalara nasıl konu edildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Parti programı özelinde partinin kendini nasıl tanımladığı, demokrasiye karşı tutumu ve ülke sorunlarına çözüm önerilerinin neler olduğu ortaya konulmuştur. Bunlara ek olarak DP ve YDP'nin parti programları karşılaştırılmıştır. Ayrıca, 27 Mayıs sonrasındaki siyasi ortam analiz edilmiş, iktidara gelen yönetimin DP'nin ardıllarına ve onu andıran siyasi yapılara karşı tutumu ortaya konmuştur. Bu meyanda, mevcut literatürdeki sınırlı çalışmalar bir adım ileri taşınarak, YDP örneği üzerinden dönemin siyasi dinamiklerine ışık tutulması ve literatüre özgün bir katkı sunulması amaçlanmıştır. Sonuç olarak, YDP yalnızca belirli bir döneme ait kısa ömürlü bir siyasi hareket değil; aynı zamanda Türkiye'de demokrasinin yeniden inşa sürecinin zorluklarını ve askeri müdahalenin siyasi yaşam üzerindeki etkilerini anlamak açısından tarihsel bir vaka olarak değerlendirilmiştir. Kısa ömürlü YDP'nin Türk siyasi hayatındaki konumu kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır.

1. 27 Mayıs Sonrası Demokrat Parti Mirasına Sahip Çıkmak İsteyen Partiler

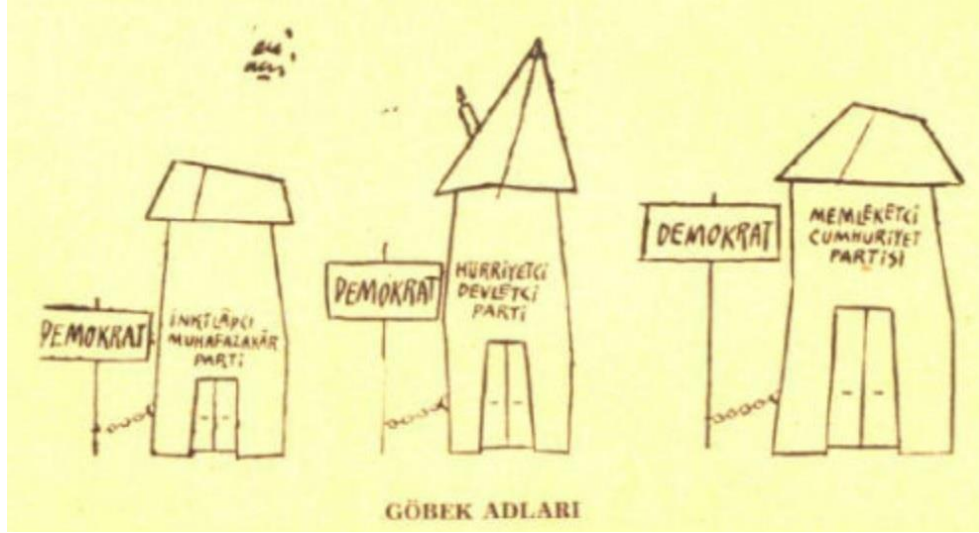
1960 darbesinin ardından, ülkede ciddi bir siyasi boşluk ve belirsizlik meydana gelmiştir. Bu durum, DP'ye oy veren geniş bir seçmen kitlesinin temsili bağlamında açığa kalmasına yol açmış ve DP'nin mirasını devralma iddiasıyla çeşitli siyasi partilerin kurulmasına zemin hazırlamıştır.⁶ DP'nin siyasi ve toplumsal etkisi nedeniyle "Demokrat" kelimesi ve DP kısaltması, yeni girişimler için vazgeçilmez bir simge haline gelmiştir.⁷ 1961 yılında, kapatılan DP'nin oy tabanı, birçok politikacı tarafından elde edilmesi gerekli siyasi miras olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemdeki siyasi hareketlilik, DP'nin Türkiye siyaseti üzerindeki etkisinin sadece siyasi bir olay olmadığını, aynı zamanda toplumsal bir olguya dönüştüğünü de göstermektedir. Öyle ki, DP'nin mirasını sahiplenme girişimleri, karikatürlere dahi konu edilmiştir.

22 Ocak 1961 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan karikatürde farklı isimlere sahip üç partinin (İnkılapçı Muhafazakâr Parti, Hürriyetçi Devletçi Parti ve Memleketçi Cumhuriyet Partisi) tabelalarının önüne "Demokrat" ifadesinin asıldığı görülmektedir. Bu durum, partilerin temel ilkeleri ve isimleri farklı olsa da mezkûr karikatürde, "demokrat" ifadesinin siyasi meşruiyet kazanmak adına araçsallaştırıldığı ima edilmiştir.⁸

⁶ Sultan Esra Yiğit, *27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinin ve 1961 Seçimlerinin Basına Yansıması* (yüksek lisans tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat, 2019) 63.

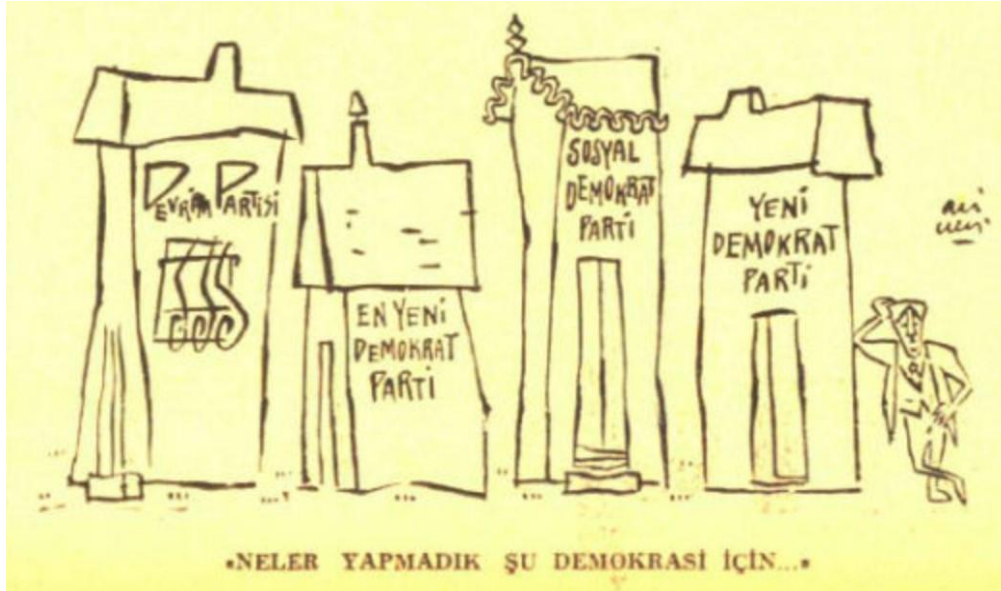
⁷ *Düşünen Adam* (27 Ocak 1961), 8.

⁸ *Cumhuriyet* (22 Ocak 1961), 1.

Görsel 1. Yeni kurulan partilerin demokrat vurgusu⁹

20 Aralık 1961 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan “Neler Yapmadık Şu Demokrasi İçin...” başlıklı karikatürde de kurulan partilerin eğilimi hiciv yoluyla sunulmuştur. Karikatürde, farklı isimlerle anılan (Devrim Partisi, En Yeni Demokrat Parti, Sosyal Demokrat Parti, Yeni Demokrat Parti) dört partinin isimlerdeki küçük farklara rağmen, ortak paydanın “demokrat” ifadesi etrafında şekillendiği açıktır. Karikatürün sağ alt köşesinde yer alan ve başını kaşıyarak binalara bakan figür, seçmeni temsil ederken bu figürün şaşkınlığı ve kafa karışıklığı, demokrat kavramını sahiplenen partiler arasında gerçek anlamda demokratik olanı seçmenin zorluğunu tasvir etmektedir.¹⁰

Görsel 2. Demokrasiye yeniden geçerken “demokrat” sıfatına sahip çıkmak¹¹

⁹ *Cumhuriyet*, (22 Ocak 1961), 1

¹⁰ *Cumhuriyet* (20 Aralık 1961), 1.

¹¹ *Cumhuriyet* (20 Aralık 1961), 1

Dönemin siyasi atmosferinde, bireylerin ve siyasi partilerin demokratik sisteme daha etkin şekilde katılmalarını teşvik eden bir ortamda, yukarıda belirtilen kriterlere uygun olarak, halkın geniş kesimlerinin siyasi temsilini hedefleyen ilk parti olarak Devrim Partisi kurulmuştur.

1.1. Devrim Partisi: Kuruluşundan Kapanışına Uzanan Süreç

Bedii Fırat, eski DP'lileri ve Adalet Partisi'nin (AP) kuruluşu sonrasında umduğunu bulamayan kitleleri bir araya getirmek amacıyla Selamet Partisi'ni kurmaya karar vermiştir. Bu parti, adına uygun bir şekilde ülkeyi ve halkı "selamete kavuşturacak" bir hareket olma iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Ancak, partinin kuruluşundan kısa bir süre sonra bir gazeteci, Bedii Fırat ve arkadaşlarına neden "DP" rumuzundan faydalanmadıklarını sormuş ve bunun yeni partinin tanınırlığını artırabileceğini belirtmiştir. Dahası, "Devrim Partisi" ismini de önermiştir. Başta bu fikre temkinli yaklaşan Fırat ve parti yöneticileri, zamanla bu öneriye ilgi duymuşlardır. Diğer yandan ülkenin içinde bulunduğu siyasi ortam düşünüldüğünde böyle bir parti kurmak cesaret ve geniş bir destek gerektirmekteydi. Yapılan görüşmelerden olumlu dönütler alınmasının ardından, 14 Ekim 1961'de Fırat'ın evinde düzenlenen bir toplantıda parti resmen kurulmuştur. Partinin kuruluşu sırasında Tefik Fikret Onay, geçici genel başkan olarak seçilmiştir. Genel başkan yardımcılıklarına ise gönüllüler atanırken, parti merkezi olarak Onay'ın evi belirlenmiştir¹²

20 Kasım 1961 tarihinde evin üzerine büyük puntolarla "DP" rumuzunun yer aldığı ve altında küçük harflerle "Devrim Partisi" yazılı bir tabela asılmıştır.¹³ Ancak bu durumu Onay'ın Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) taraftarı olan ev sahibi hoş karşılamamış ve evin parti merkezi olmasını kabul etmemiştir. Buna rağmen tahliye kararı verilene kadar parti faaliyetlerinin bu evde sürdürülmesi kararı alınmıştır.¹⁴ Parti kurucuları, "Devrim" isminin inkılap hareketine uygun olduğuna inanarak bu ismi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. İzmir Valiliği, bu durumla ilgili İçişleri Bakanlığı'ndan bilgi talep etmiş; Bakanlık ise böyle bir partinin kurulmasının yasalara tabi olacağını belirtmiştir. Bunun üzerine parti kurucuları, yeni Anayasa'nın parti kurma özgürlüğünü güvence altına aldığını savunarak, hatta DP'nin dahi tekrar kurulabileceğini ifade etmişlerdir¹⁵

Partinin açılış kokteylinde, İçişleri Bakanlığı'ndan gelen emirle polisler, "DP" rumuzunun yasal olmadığını belirterek tabelanın kaldırılmasını talep etmiştir. Parti yöneticileri bu kararın yazılı olarak iletilmesini istemiş, ancak bu talep reddedilmiş ve emir yalnızca sözlü olarak bildirilmiştir.¹⁶ Parti yönetimi, yazılı bir bildirim olmadan tabelayı kaldırmayacaklarını açıklamıştır. Konuyla ilgili Genel Başkan Vekili Şeref Balkanlı, şu ifadeleri kullanmıştır: "Artık İsmet İnönü Başbakan oldu. Kendisinin bu memlekete demokrasiyi getireceğini inanıyoruz. Diğer partilerde DP'yi kalbinde taşıyan mebuslar var. Yeni İçişleri Bakanı bunlardan biridir. DP rumuzunu önce onlar kalplerinden silsinler. Biz DP'yi tabeladan silmesek ne çıkar."¹⁷

¹² Akis (27 Kasım 1961), 20.

¹³ Cumhuriyet (21 Kasım 1961), 1; Milliyet (21 Kasım 1961), 5.

¹⁴ Akis (27 Kasım 1961), 20.

¹⁵ Milliyet (14 Kasım 1961), 5; Milliyet (15 Kasım 1961), 5.

¹⁶ Akis (27 Kasım 1961), 20.

¹⁷ Cumhuriyet (21 Kasım 1961), 1.; Milliyet (21 Kasım 1961), 5.

Parti yönetimi, gelişmeleri bir telgrafla Başbakan İsmet İnönü'ye bildirme kararı almıştır. Bu süreçte emniyetin incelemeleri yoğunlaşmış ve partinin dokuz kurucusu İzmir Cumhuriyet Savcılığına ifade vermeye çağrılmıştır.¹⁸ Dönemin İçişleri Bakanı Ahmet Topaloğlu, DP rumuzunun kullanımının parti faaliyetlerine engel oluşturduğunu belirterek, kurucular hakkında nihai kararı kuruluş dosyasını inceledikten sonra vereceğini açıklamıştır.¹⁹ Bu sırada, Devrim Partisi'nin dokuz kurucusu hakkında İzmir Cumhuriyet Savcılığı tarafından her birine bir ay hapis ve 150 lira para cezası talebiyle iddianame hazırlanmıştır.²⁰

Parti kurucuları yaşanan bu gelişmelere rağmen anayasal haklara dayanarak bu rumuzu kullanma konusundaki ısrarlarını sürdürmüşlerdir.²¹ Hatta Genel Başkan Tefik Fikret Onay, AP saflarından büyük bir akın beklediklerini ve partilerinin daha da güçleneceğini iddia etmiştir.²² Partilerini daha da ileriye götürecek bir genel başkan arayışına girişmişlerdir. İstanbul teşkilatını kurmak için görevlendirilen Av. Ahmet Orçunus, bu konuda Ali Fuat Başgil ile görüşmüştür.²³ Ancak yapılan girişimlerden bir sonuç elde edilememiştir.

Devrim Partisi, yalnızca dışarıdan gelen müdahaleler ve dış sorunlarla değil, aynı zamanda parti içinde de sorunlarla karşılaşmıştır. En dikkat çekici kriz, partinin önemli isimlerden Şeref Balkanlı'nın beklenmedik istifa kararıdır. Balkanlı'nın istifası Genel Başkan Onay'ın kendisine alelade bir kâğıda yazılmış bir tezkere sunmasından kaynaklanmıştır. Balkanlı, bu durumu partide beklediği ciddiyet ve kurumsallıkla bağdaşmadığı gerekçesiyle sert bir şekilde eleştirmiş ve istifasını açıklamıştır. Diğer üyelerin araya girmesiyle Balkanlı istifasını geri çekmiş olsa da bu olay, parti içinde kurumsallık ve profesyonellik eksikliği tartışmalarını başlatmıştır. Bu krizden ders alan parti yönetimi, resmi işleyişi düzenlemek ve üyeler arasındaki güveni tekrardan sağlamak için harekete geçmiştir.²⁴ Ancak, Devrim Partisi teşkilatlanma çabalarının yetersiz kalması ve İçişleri Bakanlığı'nın artan baskıları sonucunda, faaliyetlerini sürdürememiştir. Nihayetinde Devrim Partisi kapatılmıştır.²⁵

1.2. İzmir ve İstanbul'da 'Demokrat' Adıyla Parti Kurma Girişimleri

7 Aralık 1961 tarihinde, İzmir'de Devrim Partisi'nin eski Genel Başkan Vekili Sami Özelsel'in öncülüğünde "Demokrat Parti" adıyla yeni bir parti kurma girişiminde bulunulmuştur. Bu girişimde, Sami Özelsel'in yanı sıra Devrim Partisi Genel İdare Kurulu üyeleri Nusret Ünlüesoğlu ve Ahmet Şahin de yer almıştır.²⁶ Ancak, İçişleri Bakanlığı bu partinin kurulmasına izin vermemiştir. Sami Özelsel bu konuya ilişkin "Biz Demokrat Parti'yi

¹⁸ Akis (27 Kasım 1961), 20.

¹⁹ Milliyet (23 Kasım 1961), 3.

²⁰ Milliyet (24 Kasım 1961), 5.

²¹ Muzaffer Sencer, *Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri* (İstanbul: Geçiş Yayınları, 1971) 267.

²² Milliyet (6 Aralık 1961), 5.

²³ 27 Mayıs Darbesi sonrasında Başgil, Türk siyasetinde öne çıkan isimlerden biri olmuştur. 1961 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, başta AP olmak üzere DP'nin devamı olarak nitelendirilebilecek partiler, Başgil'in Cumhurbaşkanı adayı olmasını ve seçilmesini istemişlerdir. *Cumhuriyet* (21 Ekim 1961), 1. Ayrıca, AP'nin 1964 yılında gerçekleştirdiği İkinci Büyük Kongresi'nde Genel Başkan adayı olmuştur. *Milliyet* (07 Kasım 1964), 1. *Cumhuriyet* (29 Kasım 1961), 1.

²⁴ Akis (27 Kasım 1961), 20.

²⁵ Sencer, *Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, 267.

²⁶ Milliyet (8 Aralık 1961), 1.

devam ettirmek için parti kurmadık. Siyasi kanaatlerimizi Demokrat ismi altında yürütmek istiyorduk.” açıklamasında bulunsa da bakanlığın kararında bir değişiklik olmamıştır.²⁷

İzmir’deki girişimlerin yanı sıra, aynı yıl “*Demokrat Parti*” adıyla yeni bir siyasi parti kurma teşebbüsü de İstanbul’da gerçekleşmiştir. Mustafa Demir, Semih Gülsen ve Fethi Gökdeniz’in bu çabaları kamuoyunda dikkat çekmiştir. Kurucular, kısa süre içinde 17 milletvekili ve bir bakanın kurulması muhtemel Demokrat Parti’ye katılacağını öne sürmüş ve güçlü bir destek belediklerini açıklamışlardır.²⁸ Ancak büyük umutlara rağmen bu parti kurma girişimi de muvaffak olamamıştır. İstanbul Valiliği, 9 Aralık’ta Fethi Gökdeniz tarafından verilen dilekçeyle, parti kurma talebinden vazgeçildiğini kamuoyuna duyurmuş; bu nedenle partinin kuruluşuna izin verilmediğini açıklamıştır. Söz konusu gelişme üzerine Mustafa Demir yaptığı açıklamada, Gökdeniz’in Demokrat Parti ile iş birliği yaptığı dönemde AP’den belediye meclisi üyeliği için adaylık başvurusu yaptığını öğrendiklerini ve bu nedenle kendisinden istifa etmesini rica ettiklerini belirtmiştir. Gökdeniz’in istifasının ardından yerine Fatma Türkkân’ın kurucu heyete dahil edildiğini söyleyen Demir, valilikle yaşanan süreci ise şu sözlerle değerlendirmiştir:

“Vali yardımcısı başvurumuzu dikkate almayarak, ‘Sizlere Demokrat Parti adında bir parti kurdurmam’ dedi. Oysa Anayasamızın mevcut hükümlerine göre parti kurmak izne tabi değildir. Kurulacak partilerin ismi konusunda da herhangi bir yasal kısıtlama bulunmamaktadır. Bu tutumu çok garip karşıladık. Bizim gayemiz demokrasi için mücadele etmektir.”²⁹

Ancak yapılan bu değişiklik ve açıklamalara rağmen İstanbul Valiliği’nden olumlu bir yanıt alınamamış ve girişim sonuçsuz kalmıştır.³⁰ Sürecin sonunda, Demokrat Parti’nin üç kişilik kurucu heyetinde yer alan emekli kurmay Albay Fethi Gökdeniz de partisinden istifa etmiştir. Cumhuriyet gazetesine gönderdiği bir mektupta, kendisinde “*siyasi bir kabiliyet bulunmadığını*” belirtmiş; İsmet İnönü’ye ve Ragıp Gümüşpala’ya olan saygısını dile getirerek, yalnızca Demokrat Parti’den değil, tüm siyasi hayattan çekildiğini bildirmiştir.³¹

2. Yeni Demokrat Parti ve Fuad Köprülü’nün Rolü

27 Mayıs Darbesi sonrasında Türkiye’de yeniden şekillenen siyasi dengeler, birçok figürün siyaset sahnesine geri dönmesine de zemin hazırlamıştır. Mezkûr dönemde dikkat çeken isimlerden biri de Fuad Köprülü’dür. Yassıda yargılamalarının sona ermesinin ardından, Köprülü’nün yeni bir parti kuracağı yönündeki haberler kamuoyunda merak uyandırmıştır. Hatta, Milliyet gazetesinde yayımlanan bir karikatür hem dönemin siyasi atmosferine hem de Köprülü’nün siyasete olan ilgisine dikkat çekmiştir.³²

²⁷ Milliyet (9 Aralık 1961), 1, 5.

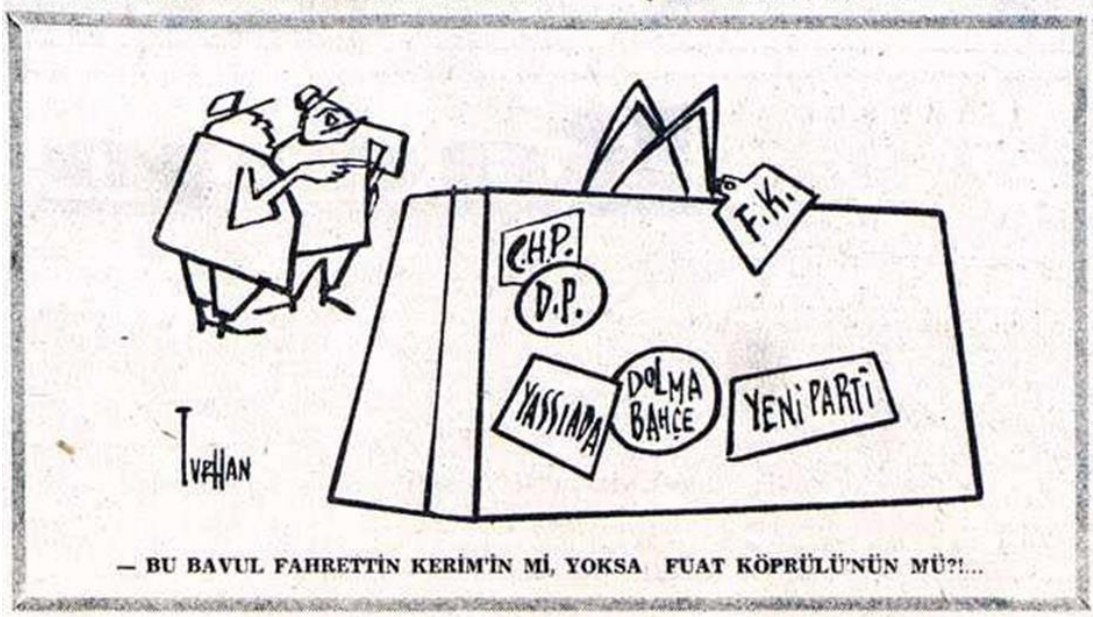
²⁸ Milliyet (9 Aralık 1961), 5.

²⁹ Milliyet (10 Aralık 1961), 3.

³⁰ Milliyet (10 Aralık 1961), 3.

³¹ Cumhuriyet (10 Aralık 1961), 1.

³² Milliyet (6 Şubat 1961), 1.

Görsel 3. Fahrettin Kerim ve Fuat Köprülü gibi öne çıkmış kişilerin siyasi kariyeri nasıl şekillenecek³³

Fuad Köprülü'nün siyasi kariyeri, Cumhuriyet döneminde 1935 yılında CHP içinde Kars mebusu olmasıyla başlamıştır. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında siyasi koşullarına kayıtsız kalamayacağını belirterek CHP yönetimi ve şeflik anlayışına karşı demokratik bir mücadeleye girişmiştir.³⁴ Köprülü'nün meclis içindeki tavırları ve özellikle CHP aleyhine yayınlar yapan Vatan gazetesindeki yazıları nedeniyle savunması istenmiştir. Köprülü yaptıklarının parti tüzüğüne aykırı olmadığını, aksine halkın ve partinin yüksek menfaatlerine uygun olduğunu belirtmiştir. Nihayetinde partiye muhalif bir tutum içinde olduğu kanaatine varılmış ve oy birliğiyle partiden ihraç edilmiştir.³⁵

1945 yılında CHP'den ihraç edilen Köprülü, 1946 yılında DP'nin kurucuları arasında yer almıştır. 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesiyle Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır.³⁶ Ancak süreç içinde parti politikalarından uzaklaşmış, yönetimi eleştirmeye başlamıştır. Bu nedenle 1957 yılında DP'den istifa etmiş ve Hürriyet Partisi'ne (HP) katılmıştır. Aynı yıl seçim kanununda yapılan kısıtlayıcı değişiklik nedeniyle HP'den milletvekili adayı olamamış; ardından bir süreliğine Harvard Üniversitesi'nin davetlisi olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiştir. Türkiye'ye döndükten sonra CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yü ziyaret etmiş ve CHP'yi desteklemeye başlamıştır. CHP kongre ve mitinglerine katılarak yaptığı konuşmalarda, eski partisi DP'yi kuruluş felsefesine ihanet etmekle ve ülkeyi otoriter bir biçimde yönetmekle suçlamıştır.³⁷

³³ *Milliyet* (6 Şubat 1961), 1.

³⁴ Ömer Faruk Akün, "Köprülüzâde Mehmed Fuad (1890–1966)," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, erişim tarihi: 9 Mayıs 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-fuad-koprulu>.

³⁵ BCA: Kurum: 490-1-0-0 Yer Bilgisi: 572-2277-3

³⁶ Fevziye Abdullah Tansel, "Memleketimizin Acı Kaybı: Fuad Köprülü," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14, no. 1–4 (1966): 273, 274.

³⁷ Bülent Bal, *Aydın Siyaset İlişkisi Bağlamında Hürriyet Partisi* (yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2017) 54.

27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında Fuad Köprülü, 6-7 Eylül olaylarıyla ilişkilendirilerek Yassıada'da yargılanmış; ancak beraat ederek serbest bırakılmıştır. Bu gelişmenin ardından Köprülü'nün siyasete yeniden dönüp dönmeyeceği, özellikle DP'nin mirasını sahiplenmek isteyen çevrelerde büyük bir merak uyandırmıştır. Kamuoyunun bu ilgisine yanıt veren Köprülü, DP'nin kurucularından biri olduğunu hatırlatarak, "Demokrat" ismini taşıyacak yeni bir parti kurma hakkının kendisine ait olduğunu ifade etmiştir.³⁸ Parti hazırlıklarıyla ilgili yaptığı açıklamalarda, DP'nin 1945 yılında bizzat kendi girişimiyle kurulduğunu ve bu nedenle benzer bir oluşumu yeniden hayata geçirme sorumluluğunu da taşıdığını dile getirmiştir.³⁹ Ancak, dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda, siyasi özgürlüklerin sınırlı olduğunu belirten Köprülü, aktif siyasete hemen dönmeyeceğini, fakat siyasetten de tamamen kopmadığını açıklamıştır. Kendisine farklı illerden ve eski DP'lilerden teklifler geldiğini belirten Köprülü, "siyasi hürriyetler tam anlamıyla sağlandığında" harekete geçeceğini söylemiştir. Parti kurmanın faydalı olacağına inandığını ifade eden Köprülü, ilerleyen süreçte bu konuda kamuoyunu bilgilendireceğini de belirtmiştir.⁴⁰ Nitekim, DP'nin kuruluş sürecinde Fuad Köprülü en başından itibaren aktif rol oynamış önemli bir figür olarak öne çıkmıştır. Celal Bayar da anılarında bu katkıyı doğrularak, Köprülü'nün Adnan Menderes ve diğer kurucu arkadaşlarla birlikte partinin oluşumunda büyük emek harcadığını belirtmiştir. Özellikle Köprülü'nün kalem gücü ve akademik birikimi sayesinde, DP'nin programı ve tüzüğüne büyük ölçüde onun tarafından hazırlandığı genel kabul görmüştür. 7 Ocak 1946 tarihinde kurulan DP'nin programının sonunda Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuad Köprülü'nün isimlerinin birlikte yer alması, kuruluş sürecindeki katkısının somut bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.⁴¹

Sonraki açıklamalarında Köprülü, mevcut siyasi yapılara eleştiriler getirerek yeni bir parti kurma ihtiyacına da dikkat çekmiştir. "Bakınız, şu kurulan yeni partilerden hangisi istenileni vermiştir? Mevcutlar da, sanırım devirlerini tamamlamışlardır" sözleriyle hem mevcut partilerin etkisizliğine hem de yeni siyasi teşekküllerin yetersizliğine vurgu yapmıştır. Ona göre, siyasetteki bazı yeni oluşumlar, "tesadüf eseri" ya da "emirle kurulan" yapılardır ve bu tür oluşumların, ülke meselelerine etkili çözümler getirmeleri mümkün değildir. Bu nedenlerle bir parti kuracağını ve bu partinin temel ilkelerinin eski DP'nin fikir yapısı üzerine inşa edileceğini açıklamıştır. DP'nin ekonomik anlayışının liberal bir temele dayandığını belirten Köprülü, şu ifadeleri kullanmıştır: "D.P. ekonomik anlayış bakımından liberal bir partiydi. Bizimki de öyle olacaktır. Her memlekette tatbik edilen bu sistemin faydalı olduğuna evvelden beri inanırım. Bunu devam ettireceğiz." Bir partinin başarılı olabilmesi için belirli bir vizyonla kurulması, bu vizyonun siyasal ve toplumsal zeminde karşılık bulması gerektiğini belirtmiştir. Bu eksikliklere yanıt niteliği taşıyacak şekilde kuracağı partinin her aşamasında bu hassasiyeti gözetmeye kararlı olduğunu ifade etmiştir. Yeni parti için belirlediği kadrolar konusunda da özen gösterileceğini, Yassıada davalarından beraat eden şahsiyetlerin ve politikada yıpranmamış bireylerin partide yer almasına öncelik verileceğini açıklamıştır. Siyasette

³⁸ Nasrullah Uzman, "İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü'nün Siyasi Mücadelesi (1956-1966)," *Gazi Akademik Bakış* 7, no. 13 (2013): 200.

³⁹ *Cumhuriyet* (1 Aralık 1961), 1.

⁴⁰ *Milliyet* (21 Kasım 1961), 5; *Cumhuriyet* (21 Kasım 1961), 5.

⁴¹ Osman Akandere, "Fuad Köprülü ve Demokrat Parti'nin Kurulmasındaki Rolü," *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 3 (1997): 231-242.

tecrübeyi önemseyen bir lider olarak, yeni partinin hem tanınmış isimlerden hem de halkın güvenini kazanabilecek yeni figürlerden oluşması gerektiğini savunmuştur ⁴²

Bu açıklamanın ardından parti kurma süreci başlamış ve çok sayıda kişiyle, özellikle 147'ler ve üniversite profesörleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Memleketçi Serbest Parti (MSP) taraftarlarının da yeni partiye katılmaları istenmiş, bunun üzerine MSP fahri genel başkanı ve genel idare kurulu üyesi Niyazi Acun gibi isimler partilerinden istifa etmiştir. Cumhurbaşkanlığı kontenjanından senatör olan Esat Çağa da kurucular kuruluna davet edilmiştir.⁴³

2.1. Kurulacak Partinin İsim Tartışmaları

Demokrat Parti çizgisinde bir parti kurmayı hedefleyen Köprülü, başlangıçta parti isminin doğrudan DP'yi çağrıştırmamasından özellikle kaçınmıştır. Ancak daha sonra basında partinin adının "Sosyal Demokrat Parti" olacağı yönünde haberler yer almıştır. Köprülü de bu haberleri doğrulayarak, partinin adının "Sosyal Demokrat Parti" olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu ifade etmiş ve kuruluş işlemlerinin 15 Aralık 1961 tarihinde tamamlanacağını belirtmiştir.⁴⁴ Fakat ardından Köprülü yeni kuracağı partinin isminde "Sosyal" kelimesini kullanmayacağını belirtmiştir. Köprülü'nün fikir değişikliğinin arkasında bilhassa "sosyal" kelimesinin halk üzerindeki algısı ve farklı şekilde anlaşılması ihtimalinin yattığını ifade etmiştir. Bundan sonra mutlaka "Demokrat" kelimesini içeren yeni bir parti ismi olacağı tartışılmaya başlamıştır. Parti adıyla ilgili yapılan tartışmalar sırasında, üç kelimededen oluşan bir isim üzerinde yoğunlaşmış ve "Köylü" kelimesinin parti isminde yer alması fikri sıklıkla dile getirilmiştir. Bu fikir, Köprülü'nün ve çevresindekilerin savunduğu, "Türk aydını yoktur, asıl aydın köylüdür; memlekette asıl söz sahibi o olmalıdır" görüşüne dayandırılmıştır.⁴⁵ Parti adıyla ilgili olarak bir süre farklı söylentiler çıkmış, bu nedenle Köprülü, konuya dair yaptığı açıklamada, "Bir isim bulduk mu, duyarlarsa, hemen kapıveriyorlar..." demiştir.⁴⁶ Öte yandan, Köprülü ve arkadaşlarının, kuracağı partinin liberal ilkeleri tam anlamıyla benimseyeceği de dönemin tartışmaları arasında yer almıştır.⁴⁷

17 Aralık 1961 tarihinde, Ankara Yenişehir Karanfil Sokak 55 numaralı parti genel merkezinde gizli bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda, "Fuad Köprülü, Reşit Kemal Timuroğlu, Necmi Tan, Kemal Yörükoğlu, Cemal Köprülü, İzzet Akın, Niyazi Acun, Fevzi Boztepe, Muammer Tiryaki, Mustafa Koluman, Latif Ayrıanlı, Suphi Ziya Özbekkan, Fehmi Açıköz, Muhammer Görener, Muzaferrettin Özbay ve Aziz Birand'tan" oluşan parti kurucuları belirlenmiştir. Toplantının ardından, parti kurucularından eski DP Ordu Milletvekili Muammer Tiryaki basına açıklamalarda bulunmuştur. Tiryaki, parti adının "Demokrat Parti" olmasını istediklerini, ancak bu ismin başka bir parti tarafından kullanılması nedeniyle bu adı veremediklerini belirtmiştir. Bir süre "Hür Demokrat Parti" adı üzerinde de durduklarını, ancak sonunda "Yeni

⁴² Akis (4 Aralık 1961), 13-14.

⁴³ Cumhuriyet (13 Aralık 1961), 5.

⁴⁴ Cumhuriyet (1 Aralık 1961), 1; Cumhuriyet (5 Aralık 1961), 1-5.

⁴⁵ Akis (4 Aralık 1961), 13-14.

⁴⁶ Akis (25 Aralık 1961), 26.

⁴⁷ Cumhuriyet (13 Aralık 1961), 5.

Demokrat Parti" (YDP) ismini seçtiklerini açıklamıştır. Tiryaki, konuşmasında partilerinin "tamamen iyi niyetli bir parti, bir huzur partisi" olacağına vurgu yapmıştır.⁴⁸

2.2. Yeni Demokrat Parti'nin Kuruluşu

YDP, 18 Aralık 1961 sabahı saat 09.30'da resmen kurulmuş ve parti genel başkanlığına Fuad Köprülü getirilmiştir. Köprülü, kendi liderliğinde kurulan bu partide genel başkanlık konusunda herhangi bir muhalefetle karşılaşmamıştır. YDP'nin kuruluşu ve planlanan çalışmalarla ilgili yaptığı açıklamalarda, partisini eski Demokrat Parti'nin devamı olarak tanımlamış; DP'nin programını kendisinin hazırladığını ve bu nedenle telif hakkının da kendisine ait olduğunu iddia etmiştir. Mevcut programda yalnızca "yeni" kelimesinin eklenerek sunulan metnin, eski programla birebir aynı olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, "1946'da nasılsam şimdi de öyleyim" diyerek, partisinin temel ilkelerinin ve çizgisinin Demokrat Parti'nin devamı olduğunu ifade etmiştir.⁴⁹

Köprülü, YDP'nin liberal bir ekonomi politikası izleyeceğini ifade etmiş ve ülke kalkınmasının yalnızca özel girişime yeterince yer verilmesiyle sağlanabileceğini savunmuştur. Devletin en kötü işletici olduğunu öne sürerek, Marksizm ve devletçiliği reddetmiş, özel şirketlerin devlet tarafından sömürülmesine karşı çıkmıştır. Devletçiliğin tarihsel olarak sosyalizm ile komünizm arasında bir aşama olduğunu ileri sürmüş ve bu politikanın derin merkezîyetçiliğe, boğucu bürokrasiye ve yalnızca iktidara hizmet eden bir sisteme yol açtığını belirtmiştir.⁵⁰ Köprülü, özel sermaye ile birlikte izlenecek modelin ekonomiyi başarıya ulaştıracağını ve piyasaya istikrar ile güven getireceğini savunmuştur.⁵¹ Ayrıca, 1961 Anayasası'nın yazımını eleştirerek, metnin üslup ve yazım bakımından hatalı olduğunu, çift anlamlı ifadelerle yer verildiğini ifade etmiştir. İktidara geldiklerinde her hüküm açıkça yazılmış yeni bir anayasa hazırlayacaklarını vaat etmiştir. Son olarak, DP dönemi boyunca yapılanların hiçe sayılmasını ve ondan önceki CHP döneminin kusurlarının hiç konuşulmamasını siyasi hoşgörüsüzlük olarak değerlendirmiştir. Her dönemde hem iyi hem de kötü işler yapıldığını, DP'nin gerçekleştirdiği olumlu işlerin inkâr edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.⁵²

⁴⁸ Furkan Küçüktepe, "Mehmet Fuat Köprülü'nün Demokrat Parti'den Kopuşu ve Sonraki Siyasi Hayatı" (yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, 2018) 85; *Milliyet* (18 Aralık 1961), 1-5.

⁴⁹ *Milliyet* (18 Aralık 1961), 1-5; *Milliyet* (19 Aralık 1961), 1-2-5.

⁵⁰ Cerrahoğlu, A. *Tarih Anlayışlı Olmayan Tarihçi Fuat Köprülü*. (İstanbul: Gün Matbaası, 1964) 42-43.

⁵¹ *Bozkurt* (20 Aralık 1961), 4.

⁵² *Milliyet* (19 Aralık 1961), 1-2-5.

Görsel 4. Yeni Demokrat Parti Genel Merkezi Tabelası⁵³

2.3. Yeni Demokrat Parti Programının Yapısı ve Demokrat Parti Programı ile Benzerlikleri

YDP Programı, 18 ana maddeden oluşmakta; buna karşılık 85 maddelik Demokrat Parti Programı ise daha ayrıntılı bir yapı sergilemektedir. DP programında “Umumi Sağlık İşleri, Bayındırlık ve Ulaşım İşleri, Maliye, Orman, Tarım, Ticaret, Sanayi, Milli Eğitim ve Adalet” gibi konular başlıklar altında ele alınmış; her bir başlık altında sektörlerin mevcut durumunun iyileştirilmesi ve kalkınma hedeflerine ulaşılması için izlenecek adımlar açıklanmıştır.

Her iki partinin programında demokrasinin toplum için vazgeçilmez bir yönetim biçimi olarak benimsendiği ve demokratik rejimin güçlendirilmesi gerektiğinin vurgusu mevcuttur. YDP programında Türk toplumunun siyasi, sosyal ve ekonomik yapısını yeniden şekillendirerek demokratik sistemi daha da sağlamlaştırmayı hedeflediği; partinin, cumhuriyet rejiminin, halk iradesinin ve vatandaş haklarının güvence altına alınmasını öncelikli bir ilke olarak kabul ettiği açıklanmıştır. Demokrasi anlayışı çerçevesinde, halkın iradesinin özgür seçimlerle ortaya konması gerektiği ve milletvekili seçim kanunlarında yapılacak reformlarla bu anlayışın pekiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. YDP programında totaliter rejimlere, baskıcı ideolojilere ve dış tehditlere karşı net bir duruş sergilemiş, dil, din ve ırk farkı gözetmeksizin toplumsal bütünleşmeyi savunmuştur.⁵⁴

Laiklik konusunda ise her iki partinin de benzer görüşleri paylaştığı görülmektedir. Parti programlarında: “Partimiz lâyıklığı Devletin siyasette din ile hiçbir ilgisi bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması mânâsında anlar:” ifadesine yer verilmiştir. YDP, DP'nin laiklik ile parti programında yer verdiği ilkeleri doğrudan iktibas etmiştir. YDP programında “laikliğin din düşmanlığı şeklindeki yanlış ve cahilâne tefsirini şiddetle reddeder” denilerek, laikliğin dini yok sayma veya dinle mücadele etme anlamına gelmediği vurgulanmıştır. Yine YDP programında; “dinin ve dinî hislerin siyaset aleti olarak istismarına, yurttaşlar arasında sevgi ve dayanışmayı bozacak şekilde propaganda vasıtası yapılmasına, serbest

⁵³ Milliyet (19 Aralık 1961), 1

⁵⁴ Yeni Demokrat Parti, *Tüzük ve Programı* (Ankara: 1961) 24; Demokrat Parti, *Demokrat Parti Programı*, 1946 (Ankara: 1946) 1.

düşünceye karşı taasub duygularını harekete getirmesine karşı asla müsamaha olunmamalıdır.” ifadesine yer verilerek dini değerlerin toplumda zararlı olabilecek şekilde kullanılmasına karşı çıkmıştır. Genel olarak bakıldığında YDP programında laiklik konusu DP'ye nazaran daha kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.⁵⁵

Eğitim alanında her iki parti de kalite, bilimsel gelişim, toplumsal değerler ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi konularında benzer hedefler belirlemiştir. DP, eğitimde yapılması gereken reformları ve hedeflediği eğitim modelini daha açık şekilde ortaya koymuş; daha eşitlikçi, nitelikli ve yaygın bir eğitim sistemi inşa etme amacını belirtmiştir.⁵⁶

Ekonomik yaklaşımlar açısından DP, özel teşebbüsü esas almış, ancak devletin savunma, ana sanayi ve madenler gibi stratejik alanlarda müdahil olabileceğini belirtmiştir. DP programının 44. maddesinde şu ifadeler yer verilmiştir:

“Özel teşebbüs ve sermayenin yetip erişemeyeceği yahut yeterli ve yakın kâr görmediği için girişemeyeceği, fakat bütün ekonomik faaliyetlere müessir olacak ve memleket müdafaasını sağlayacak mahiyetteki teşebbüslere girişilmelidir. Bu çerçevede bilhassa ana sanayi kolları ile büyük enerji santrallerinin kurulması, demiryolu, liman ve su işleri gibi altyapı hizmetlerinin yapılması; büyük taşıt vasıtalarının inşası ve işletilmesi devlet tarafından üstlenilmelidir. Devlet, girişeceği iktisadî işlerde kazanç maksadından ziyade, benzeri özel işletmeleri sarsmamak şartıyla, millî ekonominin gelişmesi ve halk ihtiyaçlarının karşılanması gayeleriyle hareket eder.”⁵⁷

YDP ise ekonomik faaliyetlerin temelinde özel sektörün yer alması gerektiğini savunmuştur. YDP programında;

“Hükümet bütün bu iktisadî faaliyetleri sadece teşvik ve tanzim ile yetinecektir. Devletçe yaşatılmak istenen verimsiz, israf, kontrolsüz işletmelerin vatandaşın alınan vergilerle devam ettirilmesi iktisadî bir felâkettir. Piyasaya lüzumsuz müdahaleler, Bankaları ve umumiyetle iktisadî cihazları murakabe bahanesiyle yapılan yanlış hareketler hususî teşebbüsü engellemek suretiyle iktisadî faaliyeti kökünden sarsar.”⁵⁸

denilmiş ve devletin piyasaya gereksiz müdahalesinin özel sektörü engellediği ve verimliliği azalttığı belirtilmiştir. YDP'ye göre devlet ekonomik hayatta, yalnızca düzenleyici ve teşvik edici olmalıdır. Verimsiz ve kötü yönetilen devlet işletmelerinin vatandaşın vergileriyle desteklenmesi ise ekonomik açıdan büyük bir felaket olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, devlet doğrudan üretim yapan bir aktör olmamalı, ancak özel sektörün gelişmesini sağlayacak uygun ortamı hazırlamalıdır. YDP'nin de liberal ekonomik modeli benimsediği programından açıkça görülmektedir.

Dış politika konusunda ise her iki parti de barışçıl, uluslararası iş birliğine dayalı bir anlayışı benimsemiştir. Hukukun üstünlüğü, uluslararası iş birliği ve eşitlik ilkeleri her iki programda da yer bulmuştur. YDP, özellikle NATO ve benzeri uluslararası ittifaklara katılım, Türkiye'nin güvenliğini ve bağımsızlığını koruma açısından önemli görmüştür. Ayrıca

⁵⁵ Yeni Demokrat Parti, *Tüzük ve Programı*, 25; Demokrat Parti Programı, 4.

⁵⁶ Yeni Demokrat Parti, *Tüzük ve Programı*, 29; Demokrat Parti Programı, 10-12.

⁵⁷ Demokrat Parti Programı, 13-14.

⁵⁸ Yeni Demokrat Parti, *Tüzük ve Programı*, 27-28.

Türkiye'nin barışçı dış politikasını sürdürmesi, Batılı demokratik ülkelerle ilişkilerini güçlendirmesi ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesine bağlı kalması gerektiği vurgulanmıştır.⁵⁹

Sonuç olarak, DP ve YDP programları Türk siyasetinin farklı dönemlerinde şekillenmiştir. Ancak her iki siyasi partinin demokrasi, laiklik, eğitim, ekonomi ve dış politika gibi temel konularda benzer ilkeleri savundukları anlaşılmaktadır. Genel olarak her iki programda da Türkiye'nin modernleşmesi ve kalkınması için bir vizyon ortaya konulmak istenmiştir.

2.4. Yeni Demokrat Parti'nin Yasal Zorluklarla Mücadelesi

27 Mayıs darbesi sonrasında MBK'nın güdümündeki iç siyasal ortamda DP'nin siyasi anlayışı ve DP etkisi Türk siyasal hayatından silinmek istenmiştir. Bu bakımdan karar alıcılar DP'nin eski itibarını geri kazanmasının önüne geçmek amacıyla partiye ve üyelerine karşı olumsuz bir tutum sergilemiştir. İşte böyle bir siyasal ortamda sabık DP'nin kurucularından Köprülü'nün YDP adıyla bir parti kurması, mevcut iktidar çevrelerinde huzursuzluk yaratmıştır.⁶⁰

İçişleri Bakanlığı, YDP'nin kuruluşunun ertesi günü parti hakkında adli takibata geçileceğini bildirmiştir. Bakanlık, 29 Kasım 1960 günü MBK tarafından alınan ve yeni Anayasanın geçici 4. maddesine göre de kabul edilen bir karara göre Türkiye'de herhangi bir siyasi teşekkülün "Demokrat" kelimesini kullanamayacağını parti kurucularına ikaz mahiyetinde tebliğ etmiştir. Fakat bu ikaz YDP kurucularınca dikkate alınmamıştır. YDP kurucuları partilerini anayasanın teminatı altında kurduklarını, ancak mahkeme kararıyla böyle bir tasarrufa gidilebileceğini savunmuştur.⁶¹ İçişleri Bakanlığı partinin adının değiştirilmesini istemiş ancak parti yönetimi bunu reddetmiştir. Köprülü 8 Ocak 1962 tarihinde ifade vermiştir. "Partiyi kapatmak değil ismini bile değiştirmek kimsenin haddi değildir" açıklamasını yapmıştır.⁶²

İçişleri Bakanlığı'nın söz konusu kararı, dönemin hükümeti tarafından alınan bir önlemdi ve DP'nin mirasını temsil ettiği düşünülen her türlü unsurdan kaçınılmasını hedefliyordu. İçişleri Bakanlığı müsteşarı Muhlis Babaoğlu, partinin yasa dışı bir şekilde kurulduğunu iddia etmiş ve Ankara Savcılığına başvurmakla tehdit etmiştir. YDP ise, anayasa çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmeye kararlı olduğunu ve yasal haklarını savunmaya devam edeceğini açıklamıştır. Köprülü, bu baskılara karşı, "Ben anayasanın hükümleri altında partimi kurdum. Buna kimse karışamaz. Ne olsun isteniyor, anlamıyorum. İsmi değiştirilmeyeceğiz." şeklinde sert bir karşılık vermiştir. YDP'ye yönelik soruşturmayı yürüten Ankara Savcısı Cahit Rona, bu konudaki açıklamasında "Karşı tarafta da hukukçular var. Onların bu partiyi hangi gerekçeyle kurduklarını da öğrenmemiz ve ona göre bir neticeye varmamız lazım." demiştir. Köprülü ve diğer kurucular, sürecin yasal bir temele dayandığını ve kendilerinin mahkemeye çıkmaya hazır olduklarını belirtmişlerdir.⁶³

⁵⁹ Yeni Demokrat Parti, *Tüzük ve Programı*, 30-31; Demokrat Parti Programı, 5.

⁶⁰ Fatih Tuğluoğlu, "22 Şubat 1962 Darbe Girişimine Giden Süreçte Siyasi Af ve Toplumsal Huzur Tartışmaları," *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 16, no. 31 (2020): 339.

⁶¹ *Cumhuriyet* (20 Aralık 1961), 1.

⁶² *Cumhuriyet* (9 Ocak 1962), 1.

⁶³ *Cumhuriyet* (19 Aralık 1961), 5; *Cumhuriyet* (20 Aralık 1961), 1-3.

İsim değişikliği konusunda direnen YDP kurucularından Köprülü ve Ankara İl Başkanı Necmi Tan, 8 Ocak 1962'de ifadeye çağırılmıştır.⁶⁴ Ardından, "demokrat" kelimesini kullandıkları için Köprülü ve 16 arkadaşı mahkemeye sevk edilmiş ve 20 Mart 1962'de yargılanmalarına başlanmıştır. Savcı, sanıklara bir aya kadar hapis cezası verilmesini ve partinin kapatılmasını talep etmiştir. Köprülü, bu duruma karşı çıkarak, kendilerine yazılı bir uyarı yapılmadığını ve MBK kararının Cemiyetler Kanunu'na aykırı olduğunu savunmuştur. Ayrıca, MBK'nın kararının yalnızca bir emir olduğunu belirterek, beraatlerini talep etmiş ve YDP'nin adını değiştirmeyi kesinlikle reddetmiştir. Sonuç olarak, yasal zorluklarla karşılaşan YDP ve kurucuları, bu süreçte hukukî mücadeleye devam etmiş ve sonrasında herhangi bir karar verilmeden soruşturma süreci tamamlanmıştır. Ancak, bu süreç YDP yöneticileri üzerinde önemli bir yorgunluk yaratmış ve siyasi mücadelenin ne kadar zorlu olduğunu gözler önüne sermiştir.⁶⁵

2.5. Yeni Demokrat Parti'nin Siyasi Faaliyetleri

YDP, sancılı kuruluş sürecinin ardından Türkiye'nin zorlu siyasi ortamında faaliyetlerine başlamış, isim tartışmaları ve hukuki engeller gibi yıpratıcı süreçlere rağmen teşkilatlanma çalışmalarına odaklanmıştır. Parti, halkın temkinli yaklaşımını ve siyaset sahnesindeki zorlukları aşmaya çalışmıştır. YDP'nin ilk hedefi, ülke genelinde güçlü bir teşkilat kurmak olmuştur. Bu doğrultuda, özellikle büyük şehirlerde örgütlenmeye öncelik verilmiş ve İstanbul İl Teşkilatı'nın kurulması görevi Orhan Köprülü'ye verilmiştir. Köprülü, bu süreçte eski DP üyeleri ve bazı senatörlerle temas kurarak partiyi genişletmeye çalışmıştır. Ancak, partiye beklenen düzeyde ilgi gösterilmemiştir. Genel başkan Köprülü, teşkilatlanma sürecindeki eksikliklere dikkat çekmiş ve partinin daha geniş bir siyasi taban oluşturmasını gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca teşkilat yapısının zayıf kalmasını, partinin büyüme potansiyelini sınırlayan bir faktör olarak değerlendirmiştir.⁶⁶

YDP, doğrudan bir medya organına sahip olmamakla birlikte, Köprülü'nün basın toplantılarıyla kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmıştır. Köprülü, düzenli aralıklarla yaptığı açıklamalarda dönemin siyasi koşullarını eleştirmiş ve YDP'nin temel hedeflerini dile getirmiştir. Bu toplantılarda özellikle 27 Mayıs Darbesinin ülkeye verdiği zararlar, demokratik değerlerin zayıflaması ve ordunun siyasetteki etkisi gibi konular üzerinde durulmuştur. Köprülü, temkinli bir dil kullanmakla birlikte, darbe sonrası siyasi düzeni eleştirmekten çekinmemiştir. Özellikle eski DP'lilere yönelik yaptığı açıklamalar, bu kesimi partinin etrafında toplama çabası olarak yorumlanabilir. Köprülü, 27 Mayıs Darbesini sadece bir askeri müdahale olarak değil, aynı zamanda demokrasinin ve hukukun zedelenmesi olarak değerlendirmiştir. Basın toplantılarında, "Mevcut siyasi koşullar barışı, huzuru ve güveni sağlamaktan uzak, demokrasi adına karşıt ideolojiler üretilmektedir," diyerek mevcut düzenin eleştirisini yapmıştır. Kendi kişisel deneyimlerinden de bahseden Köprülü, Yassıada'da yaşadığı kötü muamele ve işkenceyi dile getirerek darbenin mağdurlarıyla bir bağ kurmaya çalışmıştır. Bu söylemleriyle, eski DP üyeleri arasında bir ortak payda oluşturmayı ve YDP'ye destek kazandırmayı amaçlamıştır.⁶⁷

⁶⁴ *Cumhuriyet* (8 Ocak 1962), 3.

⁶⁵ *Milliyet* (21 Mart 1962), 1; *Cumhuriyet* (21 Mart 1962), 1.

⁶⁶ *Cumhuriyet* (23 Aralık 1961), 3.

⁶⁷ *Cumhuriyet* (14 Ocak 1962), 1-5.

YDP, sadece teşkilatlanma ve demokratik değerleri savunma mücadelesiyle değil, aynı zamanda dönemin kritik meselelerinden biri olan siyasi af konusuyla da gündemde yer almıştır. Köprülü, siyasi affın adaletin bir aracı olarak kullanılmasını savunmuş, siyasi suçların varlığını reddederek, siyasi affı bir haksızlığın tamiri olarak değerlendirmiştir. Konuyla ilgili: "Siyasi cürüm olmaz ki, siyasi af olsun. Bizim parti buradaki af ile ilgili değil. Af gibi ufak tefek meseleye cevap veremem. Af bir haksızlığın tamiri olur," ifadelerini kullanmıştır.⁶⁸ Bu söylemler, özellikle 27 Mayıs Darbesinin ardından oluşan siyasi atmosferde dikkat çekmiş, ancak aynı zamanda tepkiyle de karşılanmıştır. Köprülü'nün af talebi, 27 Mayıs sonrası alınan kararlarla çelişen bir duruş olarak değerlendirilmiş ve dönemin yasal düzenlemelerine aykırı bulunmuştur. Köprülü'nün 27 Mayıs Darbesine karşıtlığı ve siyasi af taleplerini dile getirmesi, 1962 yılında yürürlüğe giren "Anayasa Nizamı, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkında Kanun" çerçevesinde suç sayılmıştır. Bu yasa, 27 Mayıs sonrasında darbenin meşruiyetine yönelik her türlü eleştiriyi ve Demokrat Parti'yi savunan açıklamaları suç kapsamına almıştır. Yasa, bu tür eylemleri gerçekleştirenlere bir ila beş yıl arasında hapis cezası öngörmüştür.⁶⁹

Bu bağlamda, 1 Mayıs 1962 tarihinde Köprülü, ifade vermek üzere Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na çağırılmış ve ardından Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmıştır. Köprülü'nün avukatları, savunmalarında anayasanın kişilerin düşünce ve görüşlerinden dolayı cezalandırılmayacağına dair maddelerine atıfta bulunarak, yasanın anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Köprülü'nün yargılanması, 1961 Anayasası'nın demokratik hak ve özgürlükler açısından bir sınavı haline gelmiştir. Köprülü ve diğer yargılananların davaları, anayasanın ihlali gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır. Bu dava, Anayasa Mahkemesi tarafından görülen ilk dava olma özelliği taşımaktadır.⁷⁰ "Nizami, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Fiiller Hakkında Kanun," 30 Mayıs 1969 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlükten kaldırılmıştır.⁷¹ Köprülü'nün bu süreçteki mücadeleleri, sadece YDP'nin değil, aynı zamanda Türkiye'nin demokratikleşme sürecinin bir parçası olmuştur. Köprülü, kişisel ve siyasi risklere rağmen, demokratik değerlerin ve adaletin savunuculuğunu yapmıştır.

2.6. Yeni Demokrat Parti'nin Siyasi Tutumu ve Eleştirileri

YDP, Türkiye'nin 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası şekillenen siyasi ortamında, bağımsız bir duruş benimseyerek hem iktidar partisi Cumhuriyet Halk Partisi'ni (CHP) hem de muhalefet partilerini eleştiren bir politika izlemiştir. YDP, özellikle DP'nin mirasını sahiplenen AP ve Yeni Türkiye Partisi'ne (YTP) yönelik sert eleştirilerde bulunmuştur.⁷² AP ve YTP'nin MBK'nın yönlendirmesiyle kurulduğunu ve bu partilere devlet desteği sağlandığını öne sürmüştür. Köprülü, mezkûr partilerin "suni partiler" olduğunu ifade ederek, halkın gerçek sorunlarına çözüm üretemeyeceklerini savunmuştur.⁷³

Fuad Köprülü, 26 Ocak 1963 tarihinde yaptığı bir açıklamada, AP ve YTP'nin hazine yardımlarıyla ayakta durduklarını ve halkın taleplerine samimi bir şekilde yanıt vermediklerini dile getirmiştir. YDP'nin eleştirileri yalnızca AP ve YTP ile sınırlı kalmamış,

⁶⁸ *Milliyet* (22 Nisan 1962), 1-7.

⁶⁹ *Resmî Gazete* (7 Mart 1962), 6838.

⁷⁰ *Milliyet* (25 Nisan 1962), 1. Fatih Tuğluoğlu, "27 Mayıs'ı Restore Etme Projesi: Tedbirler Kanunu (1962)," *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 35 (2019): 19-20.

⁷¹ *Resmî Gazete* (30 Mayıs 1969), 14.

⁷² *Yön* (20 Aralık 1961), 8.

⁷³ *Milliyet* (22 Nisan 1962), 1-7.

aynı zamanda dönemin iktidar partisi olan CHP'ye de yönelmiştir. İsmet İnönü liderliğindeki CHP, YDP tarafından, siyasi partiler üzerindeki baskıcı tutumu ve ekonomik krizden sorumlu politikaları nedeniyle eleştirilmiştir. Köprülü, CHP'nin 27 Mayıs Darbesi sonrası siyasi partiler üzerindeki etkisinin demokratik değerleri zayıflattığını savunmuştur⁷⁴

Köprülü, 9 Mart 1963'te düzenlediği basın toplantısında ise partisinin yaşadığı zorlukları ve kamuoyundan gördüğü yetersiz ilgiyi açık bir şekilde dile getirmiştir. Bu toplantıda, partisini "fıkara partisi" olarak nitelendiren Köprülü, teşkilat kurabildikleri takdirde ara seçimlere katılacaklarını ifade etmiştir. Ancak bu açıklamalar, YDP'nin teşkilatlanma ve siyasi arenada etkili bir aktör olma konusundaki başarısızlığını yansıtmıştır. Basın toplantısında Köprülü, YDP'nin diğer siyasi partilerden farklı bir konumda olduğunu vurgulamaya çalışmış ve rakiplerini sert bir dille eleştirmiştir. Mevcut siyasi partilerin isimlerini bile devlet baskısı altında aldıklarını ve hazine kaynaklarından yararlandıklarını belirten Köprülü, bu durumun onların gerçek anlamda özgürlük iddiasında bulunmalarını engellediğini savunmuştur. Köprülü, YDP'nin bu partilere benzemediğini ve üzerindeki baskılar kalkarsa teşkilatlanma sürecini tamamlayabileceğini ileri sürmüştür.⁷⁵

Ne var ki, Köprülü'nün açıklamaları basın tarafından alaycı bir üslupla karşılanmıştır. Milliyet gazetesinde yayımlanan bir haberde, Köprülü'nün partisinin yetersizliği ve yalnızlığı vurgulanarak, "fıkara partisi" ifadesi üzerinden şu yorum yapılmıştır: "Fuat Köprülü, haberimiz olmadan 'Yeni Demokrat' diye bir parti kurmuş. Son verdiği demeçte de partisinden fıkara partisi diye bahsediyor. Fıkara çoğuldur. Köprülü'nün fıkara yerine 'fakir partisi' demesi gerekirdi. Çünkü anlaşılıyor ki, parti sadece kendisinden ibaret."⁷⁶ Bu tür haberler, YDP'nin kamuoyunda yeterince ciddiye alınmadığını ve partinin karşılaştığı zorlukların yalnızca teşkilatlanma eksikliğinden kaynaklanmadığını göstermiştir.

YDP, teşkilatlanma ve üye sayısında beklediği seviyeye ulaşamadığı için 17 Kasım 1963'te yapılan yerel seçimlere katılamamıştır. Bu durum, partinin örgütsel eksikliklerini ve siyasi arenadaki zayıflığını daha da belirginleştirmiştir. 1964 yılına gelindiğinde, Köprülü, YDP'den umudunu kesmiş ve siyasi hayattan uzaklaşmaya başlamıştır. Önceki yıllarda sıkça düzenlediği basın toplantılarını terk etmiş ve partinin liderliğini daha pasif bir şekilde sürdürmüştür. Kamuoyunun dikkatini çekemeyen YDP, bir tabela partisi olmanın ötesine geçememiştir. Partinin yenilik iddiaları, "Yeni Demokrat Parti eski Demokrat Partisi" sloganıyla sınırlı kalmış ve bu durum, partinin yeni bir siyasal perspektif sunma konusunda başarısız olduğunu gözler önüne sermiştir.⁷⁷

2.7. Yeni Demokrat Parti'nin Siyasi Başarısızlığı ve Kapanması

YDP, DP mirasına sahip çıkma iddiasıyla kurulmuş olsa da eski DP'lilerle bağ kurmada yetersiz kalmış ve hedef kitlesini bir araya getirme çabalarında başarısız olmuştur. Köprülü'nün DP liderleriyle geçmişte yaşadığı anlaşmazlıklar ve 1957'de DP'den ayrılarak Hürriyet Partisi'ne katılması, onu DP'nin başlıca mirasçısı olarak görmeyi zorlaştıran önemli etmenlerdendir. Yassıda duruşmalarında eski dava arkadaşlarıyla yaşadığı sorunlar,

⁷⁴ Milliyet (27 Ocak 1963), 3.

⁷⁵ Cumhuriyet (10 Mart 1963), 1.

⁷⁶ Milliyet (11 Mart 1963), 1.

⁷⁷ Yön (20 Aralık 1961), 8.

Köprülü'nün kamuoyunda DP geleneğinin savunucusu olarak algılanmasını engellemiştir. Bu durum, eski DP üyelerinin büyük bir kısmının AP gibi partilere yönelmesine neden olmuştur. Özellikle AP'nin, DP'yi hatırlatacak semboller ve söylemlerle hareket etmesi, DP tabanını çekmekte başarılı olmasını sağlamıştır. Öte yandan, Köprülü'nün "demokrat" ismini kullanarak parti kurma girişimi, yasal kovuşturmaları tetiklemiş ve YDP'yi yıpratıcı bir hukuki ve siyasi ortama sürüklemiştir. İsim tartışmaları hem Köprülü'nün hem de partinin enerjisini teşkilatlanma ve siyasi mücadele yerine bu tür davalarla harcamasına yol açmıştır. Aynı zamanda Köprülü'nün ilerleyen yaşı ve sağlık sorunları da etkin bir liderlik sergilemesinin önüne geçen diğer faktörlerdir. 71 yaşında yeni bir parti kurarak zorlu bir siyasi mücadeleye atılan Köprülü, bu süreçte yorgunluk ve yaşlılığın olumsuz etkileriyle mücadele etmek zorunda kalmıştır.⁷⁸

1965 yılında Köprülü, YDP'nin simgesi olan "Kır At"ı Adalet Partisi'ne devretmiştir. Bu hamle, YDP'nin tabanını daha da zayıflatmış ve partiyi işlevsiz hale getirmiştir.⁷⁹ AP Temsilciler Meclisi, "demir kırat" vurgusuyla seçimlere "kırat" amblemiyle girme kararı 19 Temmuz'da Yüksek Seçim Kurulu tarafından tescil edilmiştir. Böylece, AP'nin birleşik oy pusulasında "kırat" amblemi resmîyet kazanmıştır.⁸⁰ Bu girişim, eski DP seçmenlerinin oylarını kazanmayı amaçlayan stratejik bir hamle olarak değerlendirilmiştir.⁸¹ YDP, 1965 genel seçimlerine katılmamış ve dolaylı olarak AP'ye destek vermek durumunda kalmıştır. Seçim sonrasında, partinin fiilen siyasi varlığı sona ermiştir.⁸² Kısa bir süre sonra ise YDP dağılmıştır.⁸³

Siyasi hayattan emekli olduktan sonra Köprülü, eserlerini yeniden yayınlama çalışmalarına odaklanmıştır. Bu süreçte Türk Tarih Kurumu üyesi Fevziye Abdullah Tansel'den destek almıştır. 15 Ekim 1965'te Ankara'da Türk Tarih Kurumu'na giderken geçirdiği bir trafik kazası sonucu sol uyluk kemiği kırılmıştır. Yaralanması ciddi görünmese de bu kaza, sağlık durumunu olumsuz etkilemiştir. Şeker hastalığı ve damar sertliği gibi rahatsızlıkları giderek şiddetlenmiş, bu durum onu yatağa bağımlı hale getirmiştir.⁸⁴ Yaklaşık sekiz ay boyunca evinde tedavi gören Köprülü, hastalığının ilerlemesi üzerine Baltalimanı Kemik Hastalıkları Hastanesi'ne kaldırılmış ve burada, 28 Haziran 1966'da hayatını kaybetmiştir.⁸⁵ Bakanlar Kurulu'nun 6 Temmuz 1966 tarihli kararıyla, Köprülü'nün Çemberlitaş'taki Köprülü Aile Hazinesi'ne defnedilmesine izin verilmiştir.⁸⁶ Cenazesi, Beyazıt Camii'nde kılınan namazın ardından, ailesine ait hazirede toprağa verilmiştir.⁸⁷

Sonuç

27 Mayıs 1960 Darbesi'nin ardından Türkiye siyaseti, önemli dönüşümlere sahne olmuştur. Askeri yönetimin baskıları altında, geleneksel siyasi yapılar büyük değişimler geçirmiş, buna

⁷⁸ Uzman, "İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü'nün Siyasi Mücadelesi," 202-203.

⁷⁹ *Milliyet* (19 Temmuz 1965), 1.

⁸⁰ *Milliyet* (20 Temmuz 1965), 1.

⁸¹ *Cumhuriyet* (27 Temmuz 1967), 1-7.

⁸² Uzman, "İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü'nün Siyasi Mücadelesi," 202.

⁸³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi (12 Mayıs 1972), 631.

⁸⁴ Hasan Hüseyin Güneş, "Bir Üstâd-ı Âlem: Mehmed Fuad Köprülü," *Tarih Okulu Dergisi* 11 (2011): 115.

⁸⁵ *Milliyet* (29 Haziran 1966), 1.

⁸⁶ BCA:30-18-1-2 / 197-52-13.

⁸⁷ *Milliyet*, (02 Temmuz 1966), 1.

paralel olarak yeni siyasi oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, DP mirasını yaşatma amacını güden Fuat Köprülü, cesur bir adım atarak YDP'yi kurmuştur. Fakat, YDP'nin kısa siyasi serüveninde birçok engelle karşılaşmış, beklentilerin tersine kısa sürede etkisiz hale gelmiştir. Fuat Köprülü'nün liderliği, siyasi birikimi ve geçmişteki DP deneyimleriyle partiyi yönlendirme çabası, partinin varlığını sürdürmesine yardımcı olsa da Köprülü, partiyi ayakta tutacak sağlam bir kadro oluşturamamıştır. Bu durum ise partinin başarısızlığında önemli rol oynamıştır. YDP, yalnızca Köprülü'nün siyasi geçmişine dayanarak hayatta kalmaya çalışmış, ancak geniş halk kitlelerini harekete geçirecek bir liderlik ve teşkilatlanma gücünden yoksun kalmıştır. YDP'nin programı, eski DP'nin liberal ekonomi ve demokratik değerlerine dayalı siyaset anlayışını sürdürmeyi hedeflemiş, ancak değişen toplumsal dinamiklere uygun yenilikçi politikalar geliştiremeyerek halktan yeterli karşılık bulamamıştır. Söz konusu yetersizlik ise partiye duyulan ilgisizliği pekiştirmiştir. Askeri yönetimin baskıcı tutumu, YDP'nin karşılaştığı diğer büyük engel olmuştur. Darbe sonrası siyasi atmosfer, eski DP simgelerinin askeri yönetimce sakıncalı görülmesi, YDP'nin ismiyle ilgili hukuki mücadeleler yaşamasına sebep olmuş, bu da partinin teşkilatlanma sürecini yavaşlatmış ve etkinliğini azaltmıştır. Ek olarak, askeri yönetim sadece hukuki engellerle değil, aynı zamanda siyasi baskılarla da YDP'yi zayıflatmaya çalışmıştır. YDP'nin başarısızlığı, DP'den devralınan siyasi boşluğun doldurulamadığını göstermektedir. DP'nin mirasını yaşatmayı amaçlayan bir parti olmasına rağmen, YDP, siyasi stratejiler geliştirmekte zorluk yaşamış ve toplumsal taleplerle uyumlu bir politik çizgi oluşturamamıştır. Bunun sonucunda, YDP'nin kitlelere hitap etme gücü sınırlı kalmış, kısa sürede siyaset sahnesinden silinmiştir. 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında, Türkiye siyasetinde oluşan boşluğu AP gibi yeni siyasi hareketler, DP'nin tabanından aldıkları destekle doldurmuş ve sağ siyasetin önemli aktörleri haline gelmiştir. Köprülü, darbe sonrasında ortaya çıkan siyasi ortamı lehine çevirebilecek stratejiler geliştiremeyerek YDP'yi daha uzun süreli siyasal etki sahasına taşımayı başaramamıştır. Öte yandan Türkiye'nin siyasi yapısında derin değişimlere işaret eden, liberal değerlerin yeniden şekillendiği bir süreç ortaya çıkmıştır.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

2. Resmi Yayınlar

Millet Meclisi Tutanak Dergisi

Demokrat Parti. Demokrat Parti Programı 1946. Ankara: 1946.

Yeni Demokrat Parti. Tüzük ve Programı. Ankara: 1961.

3. Süreli Yayınlar

Akis

Bozkurt

Cumhuriyet

Düşünen Adam

Milliyet

Yön

4. Araştırma, İnceleme ve Telif Eserler

Akandere, Osman. "Fuad Köprülü ve Demokrat Parti'nin Kurulmasındaki Rolü." *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 3 (1997): 231-242.

Akün, Ömer Faruk. "Köprülüzâde Mehmed Fuad (1890–1966)." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim tarihi: 9 Mayıs 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-fuad-koprulu>.

Bal, Bülent. *Aydın Siyaset İlişkisi Bağlamında Hürriyet Partisi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2017.

Cerrahoğlu, A. *Tarih Anlayışlı Olmayan Tarihçi Fuat Köprülü*. İstanbul: Gün Matbaası, 1964.

Çavuşoğlu, Hüseyin. "Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme." *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12, no. 22 (2009): 165-178.

Ertürk, Yaşar. "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi, Darbe Sürecinde Silahlı Kuvvetler İçindeki Bölünme ve Rekabet." *Türk Dünyası Araştırmaları* 134, no. 264 (2023): 1-42.

Güneş, Hasan Hüseyin. "Bir Üstâd-ı Âlem: Mehmed Fuad Köprülü." *Tarih Okulu Dergisi* 11 (2011): 103-119.

Kılıç, Aziz. "27 Mayıs 1960 Darbesine Meşruiyet Kazandırma Çabaları." *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 10, no. 3 (2020): 954-967.

Küçüktepe, Furkan. *Mehmet Fuat Köprülü'nün Demokrat Parti'den Kopuşu ve Sonraki Siyasi Hayatı*. Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, 2018.

Tansel, Fevziye Abdullah. "Memleketimizin Acı Kaybı: Fuad Köprülü." *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14, no. 1-4 (1966): 267-281.

Tekinsoy, Betül. *Türk Basımında 12 Mart Muhtırası*, Berikan Yayınevi: Ankara, 2025.

Tuğluoğlu, Fatih. "22 Şubat 1962 Darbe Girişimine Giden Süreçte Siyasi Af ve Toplumsal Huzur Tartışmaları." *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 16, no. 31 (2020): 329-353.

Tuğluoğlu, Fatih. "27 Mayıs'ı Restore Etme Projesi: Tedbirler Kanunu (1962)." *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 35 (2019): 1-26.

Sencer, Muzaffer. *Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*. İstanbul: Geçiş Yayınları, 1971.

Söğütlü, Mahmut Yalçın. *Siyasi Parti Özgürlüğü*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

Uzman, Nasrullah. "İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü'nün Siyasi Mücadelesi (1956–1966)." *Gazi Akademik Bakış* 7, no. 13 (2013): 185-208.

Yiğit, Sultan Esra. *27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinin ve 1961 Seçimlerinin Basma Yansıması*. Yüksek lisans tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat, 2019.

Ekler

**Anayasa Nizamı, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fıller
hakkında 5/3/1962 tarih ve 38 sayılı Kanunun yürürlükten
kaldırılması hakkında Kanun**

Kanun No : 1182

Kabul tarihi : 15/5/1969

Madde 1 — 5/3/1962 tarih ve 38 sayılı; Anayasa nizamını, milli güvenlik ve huzuru bozan bazı fıller hakkında kanun, yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

20/5/1969

Kaynak: Resmî Gazete 30 Mayıs 1969 s.14

Summary

The Democrat Party's (DP) ten-year rule was ended by the military coup d'etat of May 27, 1960. After the coup, the DP was dissolved, and the trial of several members of the party in Yassıada profoundly shook Turkish politics, creating a significant political vacuum. During this period, the national unity committee government's political bans and repressive measures disrupted democratic processes. Eventually, the military regime toned down its strict policies and gradually permitted political activities to resume, particularly after the Constituent Assembly began its work. On January 13, 1961, an official pronouncement partially liberalized political activities and eased the establishment of new political parties. The forced fall of the DP, which had nearly four million members, implied not only a government reshuffle but also the emergence of a new political environment. In this context, new parties formed to restructure multi-party democracy and fill the political representation gap left in the coup's aftermath. Many of these parties sought to claim the legacy of the disbanded DP, including the word "Democrat" in their names or adopting names that fit the "DP" abbreviation. These choices alone demonstrate the enduring resonance of the DP's legacy among the public. One of the prominent names in post-DP political rivalry was Fuad Köprülü, who was the founding member of the DP and former Minister of Foreign Affairs. Köprülü sought to reunite the former DP base and establish a strong political alternative by founding the New Democrat Party (Yeni Demokrat Parti-YDP) on December 18, 1961. He positioned himself as a privileged and legitimate heir to the DP's legacy, asserting that his new party was its natural continuation. Since its foundation, YDP faced serious political and structural challenges. In the post-May 27 political climate, the National Unity Committee (Milli Birlik Komitesi-MBK) -the interim regime's primary decision-making body- sought to erase the DP's influence and eliminate the politicians of the old order. Consequently, the YDP's establishment and use of the "Democrat" lexis in the party's name provoked unrest in the MBK. On January 8, 1962, Fuad Köprülü and Necmi Tan, the party's Ankara Provincial Chairman, were summoned for interrogation. Subsequently, Köprülü and sixteen other party members were brought to court for using the word "Democrat." The prosecutor demanded their imprisonment for up to one month and called for the party's dissolution. Köprülü objected, arguing that they had not received prior written warnings and that the MBK's actions violated the law of associations. He adamantly refused to change the party's name. Although the investigation concluded without penalties, the ordeal significantly demoralized the YDP's cadres. Despite these setbacks, the YDP attempted to sustain its political struggle, focusing on organizational efforts, particularly in major cities. The party sought to expand by reaching out to former DP members and certain senators but failed to generate substantial public interest. Köprülü acknowledged the party's weak organizational structure hindered its growth and emphasized that broader popular participation depended on filling this deficiency. Other factors, such as the lack of a clear and inclusive party program, an unconvincing political vision, and the ultra-repressive and polarized post-coup environment, constrained the YDP's effectiveness. Bureaucratic obstacles, media censorship, and the partiality of state institutions also disadvantaged smaller and newer parties like the YDP. Under these unfavorable conditions, the YDP failed to achieve its envisioned success and gradually lost political relevance. In 1965, four years after its foundation, the party had to shut down its activities and left no lasting mark on Turkish political history. Thus, while the YDP represented Köprülü's final and most ambitious political endeavor, it ultimately proved an unsuccessful experiment. This study examines the YDP's establishment, objectives, challenges, and brief political trajectory in detail. Drawing on the party's program, contemporary press sources, and scholarly literature, it assesses the YDP's place in Turkish political life. Furthermore, it explores the broader struggle for legitimacy and political continuity among former ruling parties in post-coup Türkiye. The YDP's political journey sheds light on the exclusionary attitudes toward political initiatives perceived to be linked with the DP in the post-coup period, and reveals the difficulties these groups faced.